

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету (директор ННІ)

_____ (Діброва А.Д.)

“ ____ ” _____ 2021 р.

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри адміністративного
менеджменту та зовнішньоекономічної

діяльності

Протокол № _____ від “ ____ ” _____ 2021 р.

Завідувач кафедри

_____ (Луцьяк В.В.)

”РОЗГЛЯНУТО”

Гарант ОП _____

_____ Гарант ОП

_____ (Вдовенко Н.М.)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

„ВИРОБНИЧА ЕКОНОМІКА”

Галузь знань 05 „Соціальні та поведінкові науки”

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність 051 «Економіка»

(шифр і назва спеціальності)

Освітньо-професійна програма Прикладна економіка

факультет _____ економічний

(назва факультету)

Розробники: к.е.н., доцент Коваленко Н.О.

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

Київ – 2021 р.

1. Опис навчальної дисципліни

„ВИРОБНИЧА ЕКОНОМІКА”

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітній ступінь	Магістр	
Галузь знань	05 „Соціальні та поведінкові науки”	
Спеціальність	051 – «Економіка»	
Освітньо-професійна програма	Прикладна економіка	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Нормативна	
Загальна кількість годин	150	
Кількість кредитів ECTS	5	
Кількість змістових модулів	2	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	1	
Семестр	1	
Лекційні заняття	15 год.	
Практичні, семінарські заняття	30 год.	
Лабораторні заняття	_____ год.	
Самостійна робота	___105___ год.	
Індивідуальні завдання	_____ год.	
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	3 год. _____6___ год.	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Основною метою запропонованого курсу є отримання студентами знань об’єктивних закономірностей, умов, процесів і специфічних особливостей економічної діяльності та розвитку сільського господарства, аграрної торгівлі, а також набуття навиків їх практичного застосування.

Завдання дисципліни:

1. Знання методичних основ економіки виробництва:

теоретичні основи виробництва

опис та розподіл виробничих процесів

визначення й економічна оцінка процесів виробництва продуктів рослинництва

котирування товарної та нетоварної продукції розрахунок доходів та витрат з особливим акцентом на калькуляцію маржинального доходу та із застосуванням в економічному аспекті процесів виробництва продукції рослинництва визначення порогів виробництва та рентабельності за допомогою приблизного розрахунку

2. Здатність вирізняти та оцінювати важливі тенденції розвитку та виробничо-економічні проблеми рослинництва:

виробничо-економічне значення, структуру та тенденції розвитку питання вигідності обраних сфер (захист рослин, добрива, форма механізації)

3. Здатність визначати натуральні та монетарні дані найважливіших процесів сільськогосподарського виробництва, обговорювати та критично оцінювати результати діяльності в контексті всього підприємства, загальноекономічного та суспільного розвитку:

питання вигідності найважливіших процесів виробництва товарної продукції рослинництва (зернові, просапні культури)

основні аспекти рентабельності найважливіших процесів кормовиробництва конкурентоздатність продукції землеробства

вплив різноманітних рівнів інтенсивності ведення господарської діяльності

вплив обсягів виробництва на економічний результат (economies of scale)

вирішення спеціальних питань економічної ефективності (визначення ставки орендної плати, комбінація мінімальних витрат тощо)

рентабельність молочного скотарства, екстенсивні та інтенсивні технології вирощування й відгодівлі ВРХ

рентабельність виробництва продукції свинарства (утримання свиноматок, свині на відгодівлі)

вплив та оцінка різних ступенів інтенсивності виробництва

вирішення спеціальних завдань (наприклад, оптимальний ступінь перевиробництва при різних системах утримання)

4. Здатність застосовувати комп'ютерні інформаційні системи менеджменту:

електронна обробка даних картотеки (банку даних)

банки даних (KTBL) при визначенні виробничих витрат з механізації

програми оптимізації раціону

програми менеджменту стада в молочному скотарстві

планування продуктів відтворення стада в свинарстві

Студенти повинні **знати** основні показники розвитку сільського господарства; поняття маржинального доходу, порогів виробництва та прибутковості, окупності виробничих факторів, потреби в основному та оборотному капіталі для окремих виробничих процесів та підприємства в цілому; форми організації праці; фермерство; систему ціноутворення на с.-г. продукцію; типи ринків с.-г. продукції; світові ціни; об'єкти, суб'єкти, цілі, види, принципи підприємницької діяльності; форми торгівлі; елементи бізнес-планування і квотування; захист внутрішнього ринку; цілі та напрями вкладення основного й оборотного капіталу; джерела залучення інвестицій.

Студенти повинні **вміти** описувати виробничо-технічні альтернативи в тваринництві та рослинництві, критично аналізувати та оцінювати результати в контексті загальноекономічного та суспільного розвитку.

Основною метою запропонованого курсу є отримання студентами знань об'єктивних закономірностей, умов, процесів і специфічних особливостей економічної діяльності та розвитку сільського господарства, аграрної торгівлі, а також набуття навиків їх практичного застосування.

Набуття компетентностей

Компетентності	
Загальні компетентності (ЗК)	
ЗК№1	Здатність проведення досліджень на відповідному рівні
ЗК№2	Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері менеджменту або у процесі навчання, що передбачають проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначеності умов і вимог
Фахові компетентності спеціальності (СК)	
СК№4	Здатність до ефективного використання та розвитку ресурсів в організації
СК№9	Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, приймати ефективні управлінські рішення та забезпечувати їх реалізацію

3. Програма та структура навчальної дисципліни для:

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовний модуль 1. Методика оцінки економічної ефективності виробництва продукції рослинництва												
Тема 1. Методика оцінки економічної ефективності виробництва	8	1	2	-	-	5		1				
Тема 2. Виробництво товарної продукції рослинництва	18	2	6	-	-	10			1			
Тема 3. Процеси виробництва кормових культур	15	1	4	-	-	10		1				
Разом за змістовим модулем 1	41	4	12			25		2	1			
Змістовний модуль 2. Методика оцінки економічної ефективності виробництва продукції тваринництва												
Тема 4. Молочне скотарство	16	2	4	-	-	10		1	1			
Тема 5. Утримання та відгодівля ВРХ	16	2	4	-	-	10			1			
Тема 6. Племінне свинарство	14	2	2	-	-	10		1				
Тема 7. Відгодівля свиней	14	2	2	-	-	10			1			
Тема 8. Визначення потреби в оборотному капіталі	13	1	2			10		1	1			
Тема 9. Спрощене планування господарської діяльності підприємства за допомогою програмного планування I та II	50	2	18			30		1	1			
Разом за змістовим модулем 2	109	11	20			80		4	5			
Усього годин	150	15	30			105						

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Взаємозв'язок понять у калькуляції маржинального доходу та виробничому плануванні. Обчислення показників ефективності виробництва для різноманітних виробничих процесів	2
2	Визначення маржинальних доходів за різними способами. Калькуляція маржинального доходу на прикладі озимих зернових	4
3	Визначення та інтерпретація порогів виробництва й рентабельності для зернових культур. Розрахунок продуктивності та окупності факторів виробництва у зерновому господарстві	4
4	Визначення маржинального доходу в кормовиробництві (кукурудза на силос). Калькуляція потреби у факторах виробництва для кукурудзи на силос. Пороги виробництва й рентабельності у кормовиробництві	4
5	Розрахунок маржинального доходу в молочному скотарстві. Окремі аспекти маржинальної калькуляції при виробництві молока (агрегування процесів кормо виробництва та тваринництва). Пороги виробництва й рентабельності, окупність факторів виробництва в молочному скотарстві	2
6	Визначення маржинального доходу при відгодівлі та розведенні ВРХ (племінні телички та бички). Потреба у факторах виробництва, порогові ціни в м'ясному скотарстві. Продуктивність, окупність виробничих факторів у м'ясному скотарстві	2
7	Маржинальний дохід у племінному свинарстві. Калькуляція потреби у факторах виробництва, інші аспекти маржинальних розрахунків при вирощуванні поросят. Пороги виробництва та рентабельності, окупність факторів виробництва у племінному	2
8	Маржинальна калькуляція при відгодівлі свиней. Пороги виробництва й рентабельності при відгодівлі свиней. Продуктивність виробничих факторів при відгодівлі свиней	2
9	Розрахунок маржинальних доходів для Факт-підприємства. Оптимізоване Факт-підприємство і план керівника підприємства. План консультанта	8
	Разом	30

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

7. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами.

Запитання до екзамену з дисципліни “Виробнича економіка”

1. Суть виробничого процесу, розмежування процесів виробництва.
2. Величини для визначення виходу продукції (Output).
3. Величини для визначення використання засобів виробництва (Input).
4. Масштаби оцінки виробничих процесів: продуктивність, інтенсивність, рентабельність.
5. Показники продуктивності.
6. Показники інтенсивності.
7. Показники рентабельності.
8. Оцінка ефективності виробничих процесів.
9. Поріг виробництва.
10. Поріг рентабельності.
11. Маржинальний доход.
12. Окупність факторів виробництва.
13. Визначення потреби в оборотному капіталі для виробництва продукції рослинництва і тваринництва.
14. Альтернативні витрати. (земля, праця, капітал).
15. Поняття постійні, змінних, пропорційно-змінних витрат.
16. Розмежування процесів кормовиробництва і тваринництва.
17. Визначення потреби в робочому часі на вирощування польових і кормових культур.
18. Калькуляція витрат з механізації у рослинництві.
19. Класифікація процесів кормовиробництва.
20. Виручка від реалізації та змінні витрати у молочному скотарстві (при утриманні та відгодівлі ВРХ, свиней).
21. Калькуляція витрат робочого часу в тваринництві.
22. Визначення витрат з механізації при виробництві тваринницької продукції.
23. Обчислення виносу поживних речовин з ґрунту та потреби в добривах.
24. Поняття спрощеного планування господарської діяльності за допомогою програмного планування І.

25. Загальний маржинальний доход та прибуток Факт-підприємства.
26. Спів ставний маржинальний доход План-підприємства.
27. Оцінка планів розвитку підприємства та вибір оптимального плану.
28. Поняття “маржинальний доход за практичною методикою”, “стандартний маржинальний”, “дійсний маржинальний доход”.
29. Виручка від реалізації основної та побічної продукції.
30. Розрахунок кількості поголів'я, умовні голови, калькуляційні голови.
31. Коректури на додаткові витрати/доходи при програмному плануванні I.
32. Фактори впливу на вибір оптимального плану при програмному плануванні I.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ			
ОС Магістр ОП Прикладна економіка	Кафедра адміністративного менеджменту та ЗЕД навч. рік	ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1 з дисципліни Виробнича економіка	Затверджую Зав. кафедри (підпис) (ПІБ) "__" травня 20 р.
<i>Екзаменаційні запитання</i>			
1. Суть виробничого процесу, розмежування процесів виробництва.			
2. Окупність факторів виробництва.			
<i>Тестові завдання різних типів</i>			
1. Розрахунок потреби в живих і оборотних засобах здійснюється з метою:			
1) визначення потреби в капіталі і фінансових засобах для виробничого процесу			
2) подальшого використання заново створеного капіталу			
3) розрахунку витрат, пов'язаних з використанням капіталу			
4) варіанти 1, 2 і 3			
5) варіанти 1, 3			
2. Специфічні умови виробництва в конкретному підприємстві характеризуються наступними ознаками:			
1) оснащення виробничими ресурсами, правова форма підприємства, зв'язок родини підприємства з виробництвом			
2) правова форма підприємства			
3) зв'язок родини підприємства з виробництвом			
4) віддаленість від місць збуту, транспортні сітки, забезпеченість робочою силою			
3. Основні методи дослідження в економіці сільського господарства:			
1) метод наукової абстракції і метод аналізу і синтезу			
2) статистико-економічний метод і монографічний метод			
3) експериментальний метод і розрахунково-конструктивний метод			
4) гіпотеза і метод альтернативних витрат			
4. До оборотних фондів належать:			
1) готова продукція			
2) незавершене виробництво			
3) тварини на вирощуванні і відгодівлі			
4) виробничі запаси			
5) варіанти 1, 2 і 3			
6) варіанти 2, 3 і 4			
5. Вид і кількість отриманої на одиницю (1 га, 1 гол.) основної і побічної продукції - це			
6. Знайдіть відповідності:			
A. Пропорційно-змінні спеціальні витрати	1. Витрати, які не можуть бути однозначно віднесені до певного виробничого процесу		
B. Накладні витрати	2. Витрати, які відносяться безпосередньо до визначеного виробничого процесу і змінюються пропорційно його розширенню		
C. Постійні витрати	3. Витрати, які відносяться до визначеного виробничого процесу, змінюються вони		

	непропорційно до обсягу виробництва
--	-------------------------------------

7. Знайдіть відповідності:

А. Продуктивність	1. обсяг використання певного виробничого ресурсу стосовно іншого виробничого ресурсу (співвідношення виробничих ресурсів)
В. Інтенсивність	2. показник економічної ефективності виробництва, що складається з співвідношення і взаємовпливу використання виробничих ресурсів (у грошовому вираженні)
С. Рентабельність	3. економічний ефект від використання виробничих засобів

8. Як називають ціну, при якій усі витрати покриті?

9. Процеси кормовиробництва класифікуються за наступними ознаками:	
1) земельна площа	
2) термін вирощування	
3) спосіб використання кормів	
4) види кормів	
5) механізація і послідовність технологічних операцій	
6) усі відповіді вірні	
7) немає вірної відповіді	

10. До умовно-змінних і постійних витрат у кормовиробництві відносяться (виберіть невірне твердження):	
1) оборотний капітал	
2) витрати праці	
3) будівлі	
4) земля	
5) основний капітал	

8. Методи навчання. Лекції, практичні і семінарські заняття, кейси, самостійна робота.

9. Форми контролю. Курсовий проект, екзамен.

10. Розподіл балів, які отримують студенти.

Оцінка національна	Визначення оцінки ЄКТС	Рейтинг студента, бали
Відмінно	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90 – 100
Добре	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	82 – 89
	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	74 – 81
Задовільно	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	64 – 73
	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії	60 – 63
Незадовільно	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно працювати перед тим, як отримати залік (позитивну оцінку)	35 – 59
	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота	01 – 34

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{ат}}$.

11. Методичне забезпечення

1. Коваленко Н.О. Методичні рекомендації по розробці курсових проектів з дисципліни «Економіка виробництва». Навчальне видання.- К.: «ЦП «Компринт». 2019. 11 с.
2. Коваленко Н.О. Методичні рекомендації для практичних занять та самостійної роботи студента з дисципліни «Економіка виробництва». К.: «ЦП «Компринт». 2019. 15 с.

Рекомендована література

Базова

1. Петренко К. В., Скоробогатова Н. Є. Економіка і організація виробництва. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 177 с.
2. Фермер: базовий рівень. Том 1./ Бекман К., Бреккер Й. та ін. К.: Інтас, 2014. 625 с.
3. Фермер: професійний рівень. Том 2./ Бекман К., Бреккер Й. та ін. Суми: Університетська книга, 2015. 601 с.
4. Henry C Taylor. Agricultural Economics. Wentworth Press .2019. 334 с.
5. Ronald Kay, William Edward, Patricia Duffy. Farm Management 8th Edition. McGraw-Hill Education. 2015.480 с.
6. Юрій Козак, Валерій Мацкул. Математичні методи та моделі для магістрів з економіки. Практичні застосування. Видавництво: Центр навчальної літератури. 2017. 254.
7. Виробнича економіка. За ред Галушко В. П. Вінниця: Нова книга. 2005. 400 с.

Додаткова

8. Deutsch-English-Russisch-Ukrainisches Wörterbuch für Ökonomie/ Prof. Dr. H. Ströbel, Dr. L. Chomenko, C. Schuh, N. Zynych. Winnyzja: NOWA KNYHA, 2003. 327 S.
9. Basics in Agricultural Economics/ G. van Huylbroeck, V. Galushko. Kyiv, NAUU, 2003. 308 p.

12. Інформаційні ресурси

1. www.rada.gov.ua
2. www.ukrstat.gov.ua
3. www.fao.org
4. www.bank.gov.ua

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

Лекція 1. Основи економіки виробництва

Слово "економіка" походить від грецьких "oikos" (будинок, домашнє господарство) і "nomos" (закон), таким чином слово "oikonomia" означає закон господарювання, мистецтво розумного, ощадливого, розважливого ведення господарства. Протягом століть слово "економіка" зберігало свій зміст як наука про домашнє господарство, доведення (правила ведення господарства).

Економіка — це сукупність виробничих відносин людей у процесі суспільного виробництва, що підпорядковуються дії об'єктивних економічних законів. Усі галузі матеріального виробництва розвиваються на основі спільних економічних законів, проте загального виробництва в суспільстві не існує. Виробництво організується і функціонує у вигляді окремих галузей, що виробляють певні продукти. Кожна з галузей матеріального виробництва має свої особливості, які зумовлюють специфіку економічних законів і конкретні форми їх прояву.

Економіка виробництва розкриває систему економічних відносин у галузі і обґрунтовує основні напрями їх удосконалення. Виробничі відносини реалізуються через інтереси відповідних суб'єктів, які вступають у певні зв'язки в процесі сільськогосподарського виробництва.

Лекція 2. Методи оцінки виробничих процесів

Різномічні взаємозв'язки між окремими галузями сільськогосподарського виробництва роблять необхідним розгляд сільськогосподарського підприємства як однієї органічної одиниці. Незважаючи на це поділ виробничих напрямків господарства на більш дрібні одиниці (1га певної культури, 1 тварина, і тд.) є важливою умовою об'єктивної оцінки виробництва. Дані одиниці визначають таким чином, щоб:

- показники й операції характеризувались в найменших їх частинах;
- вироблена продукція як можна точніше протиставлялась обумовленим їй виробництвом затратам.

У цьому розумінні виробничий процес розглядається як найменша одиниця господарства.

Виробничі процеси характеризуються за кінцевою продукцією і, крім того, однозначно характеризуються за допомогою наступних показників:

Показники оцінки виходу продукції (Output)

Це урожайність (продуктивність) - вид і кількість отриманої на одиницю (1 га, 1 гол.) основної і побічної продукції. Товарна продукція в основному оцінюється за ринковими цінами франко склад, у той час як нетоварна продукція (побічна продукція, напр.: основні корми, солома, гній) виражається як правило в натуральних одиницях .

Показники оцінки використаних виробничих ресурсів (Input)

Це вид і кількість необхідних на одиницю (1 га, 1 гол.) виробничих ресурсів визначається у грошовому вираженні або ж у натуральних одиницях.

Показники оцінки виробничих процесів: продуктивність, інтенсивність, рентабельність.

Оцінка ефективності виробничих процесів:

Поріг рентабельності (поріг прибутку)

Поріг виробництва

Маржинальний доход

Окупність виробничих ресурсів.

Лекція 3. Економічна оцінка виробничого процесу: виробництво товарної продукції рослинництва

Виробничий процес розглядається як найменша одиниця господарства.

Виробничий процес характеризується через:

Вартості отриманої продукції: вид і кількість отриманої основної і побічної продукції, оціненої в грошовому вираженні, або товарної і нетоварної

Змінні спеціальні витрати: вид і кількість виробничих засобів необхідних на одиницю

Потребу у ресурсах: обсяг і структура потреб кожної одиниці в обмежених у господарстві виробничих потужностях.

Для економічної оцінки конкретного виробничого процесу рослинництва, у першу чергу необхідні наступна інформація:

вид рослини, її сорт; система вирощування (розмір полів, кількість врожаїв за рік, зрошування і т.д.); виробничі показники (урожайність, якість, вміст поживних речовин); напрями використання продукції (реалізація, згодовування, зелене добриво); виробничі витрати: (добрива, засоби захисту рослин, страхівка, праця); ціни на товарну продукцію і на виробничі засоби; механізація (вид і витрати власної і орендованої техніки).

Для розрахунку маржинального доходу, необхідно, щоб вартість виробленої продукції, і витрати, потреби у ресурсах були віднесені до конкретного періоду робіт і конкретної площі. Як правило, маржинальний доход розраховується на 1 га за рік.

Маржинальна калькуляція, описує виробничий процес вирощування озимої пшениці з заорюванням соломи і розрахована на 1 га за рік. При цьому приведені два процеси, різні за своєю інтенсивністю (вартості виробленої продукції, використання виробничих засобів, потреби у ресурсах).

Лекція 4. Економічна оцінка виробничого процесу: вирощування кормових культур

Існує цілий ряд виробничих процесів кормовиробництва, тому виникає необхідність їх класифікації за різними ознаками:

земельна площа:

Просапне кормовиробництво
Пасовищне і лугове кормовиробництво (Вирощування проміжних культур, Використання побічної продукції)
термін вирощування:
Однорічні культури
Багаторічні культури
Багаторічні луки і пасовища
спосіб використання кормів:
Випасання худоби (від екстенсивного випасу на пасовищах до інтенсивного випасу на визначених ділянках)
Скошування на зелений корм
види кормів
Зелений корм
Сінаж (у різних сховищах)
Сіно (сушіння на землі, під покрівлю)
– механізація і послідовність технологічних операцій
Господарсько-економічна мета кормовиробництва повинна бути завжди взаємозалежна з використанням (облагороджуванням) кормів. Витрати на виробництво кормів займають істотну частину загальних витрат тваринництва. Тому в кормовиробництві вирішальне значення мають:

- одержання високих врожаїв поживних речовин в розрахунку на 1 га кормових площ;
- виробництво основного корму з найменшими витратами і його консервація з мінімальними втратами сухої речовини і поживної енергії;
- досягнення бажаної продуктивності худоби за допомогою використання максимально можливої кількості основного корму, або, іншими словами, при мінімальних витратах концентрованих кормів.

Цьому сприяють:

- висока концентрації поживних речовин у кормі;
- високий вміст сухої речовини в сінажі;
- підвищення засвоюваності сухої речовини тваринами.

Лекція 5. Економічна оцінка виробничого процесу: молочне скотарство

Молочне скотарство в сільськогосподарському підприємстві не може розглядатися ізольовано від інших виробничих процесів оскільки:

- молочна худоба споживає корми, що вироблені в кормовиробництві;
- для утилізації отриманих органічних добрив підприємству, як правило, необхідні власні землі;
- отриманий від молочних корів приплід може використовуватися для внутрішньогосподарських цілей;
- телички вирощені в господарстві можуть бути використані для ремонту основного поголів'я.

Виходячи з вищенаведених внутрішньогосподарських взаємозалежностей, виникає необхідність чіткого розмежування молочного скотарства з іншими виробничими процесами.

Послідовність оцінки виробленої продукції.

Вартість виробленої товарної продукції в молочному скотарстві включає:

- вироблене молоко;
- вибракувану худобу;
- приплід;
- органічні добрива (при проведенні методично дійсної маржинальної калькуляції доходів – тільки для внутрішньогосподарського користування).

Лекція 6. Економічна оцінка виробничого процесу: розведення і відгодівля великої рогатої худоби

Послідовність економічного аналізу виробничого процесу розведення великої рогатої худоби багато в чому схожа з молочним скотарством. Як і в молочному скотарстві при розведенні великої рогатої худоби потрібні основні корми власного виробництва, що обумовлює необхідність розмежування таких виробничих процесів як кормовиробництво і утримання худоби. Стосовно цього питання див. п.1.1 модуля "Молочне скотарство".

Особливістю процесу розведення великої рогатої худоби є тривалість виробничого періоду. Період вирощування і відгодівлі триває як правило більш 1 року. У процесах розведення або відгодівлі молодняка враховуються всі доходи, витрати і потреби у виробничих ресурсах, що виникають протягом всього періоду вирощування.

При цьому в маржинальній калькуляції за одиницю приймається 1 голова худоби, а не витрати і доходи в розрахунку на одну корову в середньому за рік.

Наприклад, якщо процес розведення телиць був один раз повністю здійснений, то це означає, що:

на протязі одного періоду (наприклад 2 року) в середньому утримується 2 голови худоби;

в середньому щорічно може бути реалізовано одна тварина (за винятком падежу).

Перевагою таких розрахунків на 1 голову є те, що визначення або перерахунок показників цих процесів можна здійснювати на 1 рік або півріччя.

Якщо процес виробництва тривав менш 1 року (наприклад відгодівля), то поряд з вищевказаною одиницею виміру часто використовується 1 скотомісце, щоб можна було легко розрахувати річні і порівняні показники.

Лекція 7. Економічна оцінка виробничого процесу: племінне свинарство

Для економічного аналізу даного виробничого процесу тваринництва необхідна наступна інформація:

вид і порода тварини;

спосіб утримання (годівля, середньорічне поголів'я і кількість оборотів тварин);

основні виробничі показники (наприклад: продуктивність, якість, вміст поживних речовин);

способи використання продукції (реалізація, переробка, ремонт поголів'я);

потреба у виробничих ресурсах (наприклад: корми, ремонтний молодняк, страхові відрахування, праця);

ціни на товарну продукцію і необхідні засоби виробництва;

техніка (види, витрати).

На відміну від виробничого процесу утримання великої рогатої худоби, племінне свинарство, як правило, не залежить від виробництва основних кормів, а отже від наявності сільськогосподарських угідь. У кінцевому рахунку, земельні площі необхідні для утилізації виробленого галуззю гною, однак існує можливість укладання договору про його реалізацію іншим підприємствам.

Одиницею виміру для виробничого процесу вирощування поросят (утримання племінного поголів'я свиней) є утримання однієї свиноматки протягом року, що, як правило, включає кілька опоросів.

Розмежування виробничих процесів відгодівлі свиней і вирощування поросят здійснюється в точці, в якій для приплоду, що досяг визначеної ваги, існує реальна ринкова ціна реалізації (25 – 30 кг), що також є об'єктивною основою оцінки вартості поросяти. Для процесу вирощування поросяти це означає, що усі витрати по утриманню поросяти до цього моменту часу зараховуються на свиноматку. Якщо приплід не реалізується, а відгодовується далі підприємством – з цього моменту витрати відносяться до процесу відгодівлі свиней.

Завдяки даному методу, відносна економічна перевага виробничих процесів вирощування поросят і відгодівлі свиней може бути більш точно й об'єктивно розрахована.

Економічна ефективність вирощування поросят і потреба даної галузі у виробничих ресурсах залежать від:

- способів утримання підсосних і супоросних свиноматок;
- тривалості підсосного періоду;
- способу утримання відлучених поросят;
- використовуваних кормових засобів і кормороздавальної техніки.

Лекція 8. Економічна оцінка виробничого процесу: відгодівля свиней

Економічний аналіз виробничого процесу відгодівля свиней відрізняється від виробничого процесу утримання великої рогатої худоби. Основною відмінністю є те, що при відгодівлі свиней, як правило, основний корм не використовується, тим самим його залежність від земельних площ є умовною.

Виробничий період відгодівлі свиней, на відміну від відгодівлі ВРХ, менший одного року. У зв'язку з цим, необхідно за розрахункову одиницю калькуляції даного процесу прийняти одне ското-місце, це дозволить врахувати ефект більшої кількості оборотів відгодівельного поголів'я за рік.

Розмежування виробничих процесів відгодівлі свиней і вирощування порослят здійснюється в точці, де для приплоду, що досяг визначеної ваги, існує реальна ринкова ціна реалізації. Цей факт сприяє методично точному визначенню відносної економічної переваги даних двох виробничих процесів. Завдяки цьому, з'являються переваги їх практичного застосування, тому що більш точно розраховується маржинальний дохід, незалежно від того, чи відгодівельні порослята придбані чи використовується власний приплід.

Лекція 9. Оборотні засоби: сутність, визначення потреби, ефективність використання

Оборотні засоби — це засоби виробництва, які повністю споживаються або реалізуються протягом одного виробничого циклу, або протягом 12 місяців, втрачають натурально-речову форму і повністю переносять свою вартість на готовий продукт. При цьому під виробничим циклом розуміють проміжок часу з моменту придбання запасів для здійснення господарської діяльності до часу отримання коштів від реалізації виробленої за їх участю продукції.

За своїм економічним змістом оборотні засоби поділяються на оборотні фонди і фонди обігу.

Оборотні фонди — це грошовий вираз предметів праці, що знаходяться на стадії виробничих запасів і незавершеного виробництва, які беруть участь лише в одному циклі виробництва і повністю переносять свою вартість на створений продукт. Оборотні фонди з економічного погляду є авансованою вартістю на стадії виробництва. За своєю функціональною роллю вони істотно різняться між собою в процесі виробництва. Відповідно до вказаної ознаки виділяють такі їх групи: виробничі запаси, незавершене виробництво і тварини на вирощуванні та відгодівлі.

Виробничі запаси — це предмети праці, які не вступили ще в стадію виробничого споживання, в аграрних підприємствах вони бувають сільськогосподарського і промислового походження. До виробничих запасів сільськогосподарського походження відносять корми, насіння і посадковий матеріал, підстилку, сільськогосподарську сировину для промислової переробки, дорослу птицю, кролів.

Виробничі запаси промислового походження представлені в аграрних підприємствах мінеральними добривами, отрутохімікатами, нафтопродуктами і

твердим паливом, запасними частинами, малоцінними і швидкозношуваними предметами, що використовуються протягом не більше одного року, будівельними матеріалами для поточного ремонту тощо. Якщо в аграрних підприємствах є переробні промислові виробництва, то до виробничих запасів цього виду можуть входити тара, основні і допоміжні матеріали, пакувальні матеріали, напівфабрикати та ін.

Тварини на вирощуванні і відгодівлі — це оборотні активи, що представлені вартістю дорослих тварин на нагулі, молодняку на вирощуванні, вибракуваних з основного стада дорослих тварин для реалізації, а також вартістю птиці, звірів, кролів. За своєю економічною природою ці засоби виробництва не є запасами в буквальному розумінні цього слова, а знаходяться на стадії виробництва. Тому правомірніше було б розглядати їх як елемент незавершеного виробництва.

Незавершене виробництво — це та частина оборотних фондів, яка вже виробничо спожита, але готової продукції ще не одержано. Ці оборотні фонди знаходяться на стадії виробництва, їх величина залежить від масштабів виробництва і виробничого напрямку підприємства, рівня його спеціалізації на головній галузі.